

mål¹+mæle

Komme labbende

Læserne kommer os til undsætning side 2

Amatørsmådyrsklassifikation

Vi dissekerer den noget forvirrende sproglige ordning af museagtige smådyr side 5

Ingen dikkedarer

Hvad ligger der bag dette underlige udtryk?
Vores praktikant Philip Vang Johansen ser på sagen side 9

Totalt kage i strukturen

Laurits Stapput Knudsen undersøger på en bund af mangesproget empiri hvordan betydningen »kage« kan skæres forskelligt side 11

SoMe som stilistisk ledetråd?

Lene Rotne undersøger en eventuel sammenhæng mellem de unges sprog på de sociale medier og deres generelle sprogbrug side 19

Bibeloversættelse for dummies?

Louise Fischer-Nielsen fortæller om den seneste, radikale bibeloversættelse, hvis formål hverken er liturgisk eller missionarisk side 25

Italiensk for begyndere

Prøv kræfter med sprogquizen på bagsiden

Spørgsmål og svar om sprog

2

Folketaksonomi

5

Side 9-etymologien: dikkedarer

9

Sådan skæres kagen

11

Fra Facebookstil til skolestil – uden slinger i valsen

19

Det store i det små

25

Sprogviden

32

Vi overlever kun fordi vi bruger ord.

Inger Christensen (1969)

Spørgsmål og svar om sprog

Denne brevkasse bringer spørgsmål og svar om sprog, men også fine detaljer i sproget som man bliver opmærksom på, og som man vil gøre andre bekendt med. Går du rundt og tænker på sproglige spørgsmål, så send et brev om dem til redaktionen. Vi vil svare på brevet hvis vi kan. Ellers kender vi nok nogen vi kan sætte til det. Send brevet til:

redaktion@malogmale.dk

! *Komme labbende, opfølgning (1)*

I *Mål og Mæle* 41:1 viderebragte vi et spørgsmål fra en læser om udtrykket *komme labbende* – som vi stavede *komme lappende*, hvilket viste sig at være en fejl, som det vil fremgå af nedenstående.

Spørgsmålet ramte plet. Det afstedkom nemlig en del reaktioner fra læsere og kolleger hen over sommeren. Vi bringer her et potpourri af svarene og takker for de mange gode observationer.

Eskild Nielsen gør os opmærksom på den rigtige stavemåde *komme labbende* og tilføjer: »I så fald er verbet dannet ud fra en *lab*, dvs. en pote, og betydningen i det konkrete tilfælde er »kom på bløde listefødder«. Han påpeger at verbet er optaget i *Ordbog over det Danske Sprog*:

især om mennesker: gaa paa en listende, sjokkende maade (paa bare fødder, strømpesokker olgn.)

Vores læser afslutter: »Og ja, jeg har hørt om at personer har labbet, dvs gået – sågar udtrykket *lab af* i betydningen »gå din vej, gerne hurtigt«. Men hvor den talende kom fra, har jeg ingen ide om – dog næppe Sjælland.«

Helle Sager Møller kender også udtrykket og skriver: »Hvor jeg kom fra, var ordet almindeligt brugt, og jeg er vokset op lige uden for Odense ud mod Kerteminde, hvor jeg blev født i 1966. Mine forældre brugte det også om os som børn, og de er begge odenseanere.

Jeg kan bestemt ikke tro det skal staves *lappende*, for det har jo ikke noget med stof- eller cykellapper at gøre. Med *b* føles det mere rigtigt, som i betydningen *labber*, altså bløde, bare fødder.

Måske er der også noget lydmalende i ordet. Fx har jeg som barn fået skæld ud for at *labbe ind* over et nyvasket gulv med sorte tæer, og jeg husker også at vi ikke skulle *labbe ind* i stuen fra badeværelset med våde tæer. Jeg synes man kan høre de bløde, måske våde klask fra bare fødder i ordet. Man kan også *labbe af*. Jeg har hørt min far sige om en nabo der lige kom forbi for at slå en sludder af, at »så labbet' hun a' igen«.

Jørgen Peder Steffensen har en komparativ vinkel: »Min hustru og jeg har mange islandske venner, og vi har en overgang boet i Reykjavik. På islandsk betyder *labba* noget i retningen af at »gå afslappet«, som det kan

ses af følgende ordveksling mellem min islandske ven og mig:

»Skal vi køre over i bil?«

»Nej, vi kan bara labba.«

Jeg har svært ved at finde et dansk ord som dækker mit indre billede af at labbe. »Spadsere« er for målrettet, »gå« er for løst og generisk. Måske er »slen-tre« mere dækkende.»

Også **Sten Hedegård Nielsen** fra Fredericia kender udtrykket (og dets stavemåde): »For det første skrives det med *b*: *hun kom labbende*. For det andet har *labbe* i mange årtier været anvendt herovre om en lidt uelegant og ikke ret hurtig måde at gå på, f.eks. »... og så labbede han af igen«. Han tilføjer: »Jeg formoder at verbet er afledt af substantivet *lab* (en bjørns fod). At *labbe* (af) i betydningen »at gå« betyder således at man går langsomt og lidt kluntet ligesom en bjørn – når den går langsomt, vel at mærke; de kan få en gevaldig fart på når de løber.«

Det samme gælder **Bente Engelund Knudsen**: »Som opvokset på Østfyn (jeg er født 1951) kender jeg da udtrykket, som min far i hvert fald ofte brugte. Jeg vil dog tro, at det skal staves *labbende*. Måske det kommer fra en *lab* = fod eller pote. Man kommer gående (ikke så hurtigt) på sine flade fødder.«

Lektor emeritus **Karen Margrethe Pedersen** og professor **Lars Brink** har også – endnu en gang – hjulpet os. Deres redegørelser kan læses nedenfor.

! *Komme labbende*, opfølgning (2)

I sidste nummer af *Mål og Mæle* spørger en læser, om udtrykket *komme lappende* er dialektalt, og hvad det helt

præcist betyder, fx brugt i sætningen *hun kom lappende med sin dyne*.

Ordet er beslægtet med en *lab* og skal derfor staves *labbende*. Ordet *lab* betegner oprindeligt et stort dyrs fod, fx en *bjørnelab*, men også hunde og katte og gæs og ænder kan siges at have *labber*. Ordet kan også bruges – lidt uformelt og spøgende – om menneskers hænder og fødder. På rigsdansk betegner det hænderne; se fx *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS), der blandt andet citerer Holberg: *Jeg skal slaa en Lab i dig*. Men i mange dialekter kan det også bruges om fødderne. I *Ømålsordbogen* finder man fx: *vi rendte på de bare labber*, der er optegnet på Lolland, Fyn og Langeland.

At *komme labbende* betyder altså at bevæge sig afsted på sine labber. Det er især mennesker, der siges at *labbe af* eller *komme labbende*, og ordet har ofte bibetydningen »sjoske, traske af sted« eller »liste (på bare fødder eller på strømpesokker)«. ODS har citater fra jyske forfattere som Johs. V. Jensen og Jeppe Aakjær, mens *Ømålsordbogen* har *labbe* fra Fyn, Langeland og Drejø, fx så snart han havde stillet sin nysgerighed, så *labbede han af igen* (fra Langeland), nå, der kommer hun *labbende* (fra Langeland).

Karen Margrethe Pedersen,
lektor emeritus og ordbogsredaktør,
Center for Dialektforskning,
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab, Københavns Universitet

! *Komme labbende*, opfølgning (3)

Jeg kender udmærket verbet *lappe*. Har brugt det hundredvis af gange. Ganske

vist på Island, for deroppe lever det et rigt liv som det normale ord for (uformelt) »spadsere«. Ordet findes såmænd i *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS) under stavemåden *labbe*.

Ordet er afledt af *lab* kendt fra *bjørnelab* og *suge på labben*. Oprindeligt altså kreativ slang: »gå på sine labber«, lidt a la **Så potede vi ned ad Strøget* sagt i dag. Betydningsnuancen er oftest »sjoske«, ligesom der i det islandske *labba* anes en vis platfodethed. Det har aldrig været almindeligt i skriftsproget, og i flere hundrede år heller ikke i københavnsk talesprog. Men det har overlevet fint i provinsen, ODS fremhæver netop fynsk, hvad jeg kan bekræfte for nutidens vedkommende. ODS kalder det da også »især dial.«, hvad der burde have været »især prov.« (den sædvanlige terminologiske slendrian).

Det er bevaret i norsk og i svensk dialekt, og som nævnt kan man slet ikke undvære det i islandsk, blot man bøjer det rigtigt: *ég labba, þú labbar, hann labbar, við löbbum, þið löbbuð, þeir labba* osv. i datid, konjunktiv, partitiver og imperativ.

Det føjer sig til overflødighedshor-net af synonymmer for »gå«, ofte med antydning af gangarten, men tit bare spøgende om almindelig gang: *drysse, flanere, gække, gange, humpe, liste, lunte, marchere, promenere, sjokke, sjoske, skride, skridte, slentre, spadsere, spankulere, stavre, stolpre, stoltse, traske, trave, trisse, vade, vakle, vandre, vanke, vralte*. Lidt af en amok-gang. Det ligner en rigdom, men jeg mener nu, at disse orgier af vage synonymmer er opstået,

fordi man scorer æstetiske og humoristiske point hos sin næste – på bekostning af tankens klarhed. Men det er en anden historie.

Lars Brink,
professor i nordisk sprog og litteratur

! Muldvarp, opfølgning

I nummer 41:3 er der i svaret om *klaus* omtalt *muldvarp* som betegnelse for en pung, og der spekuleres over om der måske har fandtes punge lavet af muldvarpeskind. Det kan jeg naturligvis ikke afvise, men jeg tvivler stærkt. Det er ikke så længe siden jeg fandt en død muldvarp i min baghave, og skindet så noget bette ud og virkede ikke særlig solidt.

Fidusen er en helt anden. En muldvarp kan ikke lide at komme op i dagslys, så en nærig person siges at have en pung af muldvarpeskind. Det var hvad jeg oplevede i Horsens i den tid jeg arbejdede der som skolelærer (1976–1998), omend ordet ikke blev brugt tit.

Bertel Lund Hansen, Hasselager

! Muldvarp, opfølgning på opfølgningen

V. J. Brøndegaard skriver (i *Folk og Fauna*, bd. 3 s. 14), at muldvarpeskind faktisk HAR været brugt til punge, så det er stadig en mulig forklaring.

Karen Margrethe Pedersen
(se ovenfor for titler og institutionelt tilhørsforhold)

Folketaksonomi

Myolingvistiske* betragtninger

Af Thomas Olander

Sommerens store oplevelse med børnene var da vi var i sommerhus og fangede en hel del mus. Vi gravede ganske enkelt en spand ned i jorden ved huset og hældte lidt mysli i (den halvdyre fra Kornkammeret). Der gik ikke lang tid før den første mus var hoppet i, og over de næste dage fulgte en del andre, herunder en – viste det sig – højgravid musinde der dagen efter nedkom i fangensket. Stort drama. Både mor og unger var sunde og raske efter fødslen.

Taksonomi, altså klassificering af et videnskabeligt område, er jo altid interessant, så vi besluttede os for at artsbestemme de små, nuttede gnavere vi havde haft som kæledyr et par dage. Med hjælp fra nettet lykkedes det at identificere dem som RØDMUS, hvilket harmonerede fint med at det jo tydeligvis var mus vi havde med at gøre.

Men da vi gravede et spadestik dybere i krydsfeltet mellem sprogvidenskab og biologi, nåede vi til folketaksonomien – altså hverdagens måde at klassificere dyre- og planteverdenen på, ofte i modstrid med den biologiske

klassifikation. Og det viste sig at være en guldgrube vi var stødt på.

For rød mus er nemlig ikke »ægte mus« – næh, de er STUDSMUS, hvilket man bl.a. kan se på deres korte hale og små ører. En anden studsmus, nemlig MARKMUSEN, tager prisen som intet mindre end Danmarks mest almindelige pattedyrart. Og sjovt nok er MOSEGRISEN, der også går under navnet VANDROTTE, hverken en gris eller en rotte eller for den sags skyld en ægte mus – den er også en studsmus.

Men findes der så efterhånden overhovedet »ægte mus«? Ja da. En repræsentativ repræsentant for dem er HUSMUSEN – en af de meget få arter i dette indlæg der optræder under et navn der faktisk giver mening fra et biologisk perspektiv (jf. dog også hasselnødden nedenfor). Så den gider vi ikke bruge mere tid på. Men vi kan da nævne at studsmus og ægte mus tilsammen udgør underordenen *myomorpha*, de »museformede«, som jeg i det videre vil henvise til som de »egentlige mus«.

Til forskel fra vandrotter og andre studsmus tilhører ROTTERNE – herunder den BRUNE ROTTE, som nok er den man kender bedst – forvirrende nok også familien af ægte mus. Så paradoksalt nok er en rotte en mere ægte mus end en markmus er.

* Disciplinen *myolingvistik* er (endnu) ikke etableret. Første led er *myo-* fra græsk *mŷs* (genitiv *myós*) »mus; muskel« og andet led er *lingvistik* »sprogvidenskab« fra latin *lingua* »tunge; sprog«.

HASSELMUSEN hører, trods sit på overfladen entydige navn, slet ikke under de egentlige mus. Den er derimod noget så prominent som Danmarks eneste repræsentant for syvsoverfamilien, og dermed er den tættere beslægtet med fx EGERN end med egentlige mus – selv om vi altså kalder den en mus.

Når vi så når frem til SPIDSMUSEN, stikker det helt af. De fleste af vores læsere – dannede og velunderrettede som I jo er – ved nok at spidsmus er ægte insektædere ligesom fx MULDEVARPE og PINDSVIN, og at de dermed kun er fjerne slægtninge til de egentlige mus. Men det vil muligvis overraske nogen at høre at det så betyder at vi mennesker er nærmere beslægtet med de egentlige mus og hasselmusen end de (og vi) er med spidsmus og pindsvin. Tyg lidt på den: Hvis man går langt nok tilbage i tiden, har mennesket sammen med de egentlige mus og hasselmusen en fælles tip-tip-tip-osv.-oldeforælder (markeret med »A« i illustrationen) som ikke samtidig er stamforælder til spidsmus og pindsvin. Med andre ord var der engang for længe siden et lille pattedyr – en han eller en hun, det ved vi ikke – der gik den ene vej, og dyrets bror eller søster gik den anden vej. Den ene endte med at blive stamforælder til bl.a. alle gnavere og mennesker, mens den anden blev stamforælder til insektæderne.

Vi opfatter nok ikke FLAGERMUS som mus, selv om betegnelsen kunne tyde på det. Her er der ikke tale om folketaksonomi, men om metaforisk brug – på samme måde som vi snakker

om mosegrise og pindsvin, for ikke at tale om søløver og sælhunde, marsvin (både gnaverne og hvalerne) og vandmænd, marekatte og havkatte (og havtasker!), som vi trods alt godt er klar over er væsensforskellige fra de dyr (eller accessories) hvis navn de bærer. Fra et biologisk perspektiv er flagermusene præcis lige så lidt mus som spidsmusene er det.

Sådan forholder det sig altså med vores små pelsede venner: Der er en temmelig høj grad af uoverensstemmelse mellem den biologiske og den sproglige klassifikation. Og det er ikke kun i forbindelse med mus at biologi og sprog går forskellige veje. Hvis man for eksempel går de såkaldte nødder efter i sømmene, er der stort set ikke en eneste af dem der faktisk er en nød – cashewnødder, kokosnødder, pistacie-nødder, valnødder og mandler er frø af en stenfrugt, og jordnødder er bælgfrugter. Det er i virkeligheden nærmest kun hasselnødden der botanisk set er en nød – og så agern og bog, som vi så sprogligt ikke anser for at være nødder.

Tilsvarende er kirsebær og jordbær i botanisk forstand slet ikke bær, men henholdsvis en frugt og »plantens opsvulmede blomsterbund« (*Den Danske Ordbog*) – hvorimod agurker, tomater og bananer faktisk er bær.

Folketaksonomi tager afsæt i hvordan dyr og planter ser ud, og hvilken funktion de har – vi opfatter jordbær som bær, valnødder som nødder og spidsmus som mus. Og på den baggrund kan man ikke sige at der er tale om en mus- – undskyld, misforståelse

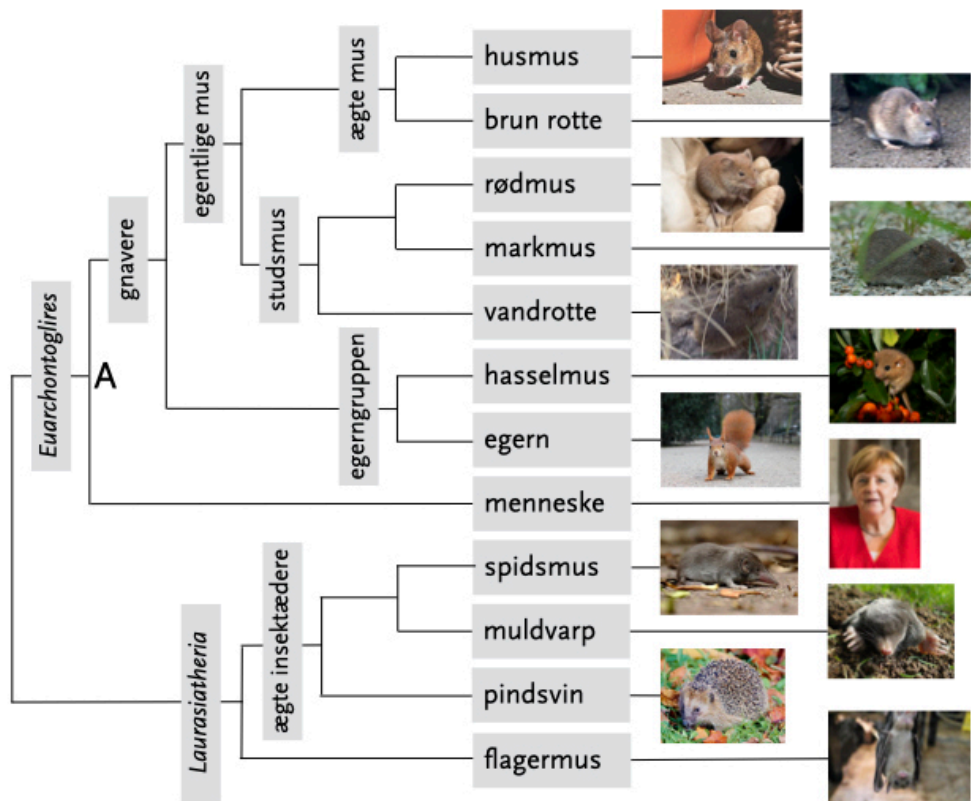
når vi sprogligt klassificerer i modstrid med biologien. Folketaksometri er bare en anden og mere pragmatisk måde at skabe orden i verden på end den biologiske taksonomi.

Efter et par dage var alle rødmusene sat ud igen. Musemor havde bragt de fem nye små i sikkerhed i sin rede. Alle var de ved at revne af både mysli og stolthed over deres bidrag til den

danske myolingvistiske forskningsfront.

Thomas Olander,
ph.d., dr.phil., lektor i Indoeuropæisk,
Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab, Københavns Universitet

Ingen insektædere, gnavere eller børn har lidt overlast som følge af gennemførelsen af denne undersøgelse.

Fylogenetisk oversigt over landpattedyr nævnt i denne artikel. Fotos: Pikist (husmus, spidsmus, pindsvin, flagermus); c-by-sa/2.0 © Mike Pennington, geograph.org.uk/p/5484525 (brun rotte); privatfotos (rødmus (Rødmusen Musli), vandrotte/mosegris); Store Norske Leksikon (markmus); Wikimedia Commons (hasselmus, egern, menneske, muldvarp).

Nyt fra redaktionen

Ny redaktør

Mål og Mæle fortsætter sin aggressive rekrutteringsstrategi blandt rigets skarpeste yngre talenter. Og det bærer frugt: Vi kan sige velkommen til en ny medredaktør, Simon Poulsen.

Simon er vokset op i Odense-forstaden Hjallese (udtalt i to stavelser) dybt inde i *komme labbende*-land som søn af sydfynske tilflyttere. Han er derfor vant til at navigere i manglende bløde *d*'er (kendt fra *indkøbssælen*) og er altid klar på en anekdote om bedste-forældrenes udtale af konsonantklynger eller nasaldiftonger.

Simon er cand.mag. i Indoeuropæisk. Han er tosset med sproghistorie og glad for grammatik. Selvfølgelig nyder han at sprogrevse sine venner, men han sætter et næsten konsekvent idiotkomma og har en enkelt gang skrevet *lægger* for *ligger* i en sms.

Til gengæld har han skrevet speciale om isolerede *k*'er, der dukker op blandt suffikserne på de oldindoeuropæiske sprog (som *matrix* fra latin og *larynx* fra græsk). Han er også interesseret i runer og indskrifter og passer på mange måder godt ind på et museum. Ud over (for)historien kigger han gerne på sproglig variation – både ude i den store verden, og som den sker om ørerne på ham.

Han glæder sig til at grave sig ned i de mange gode læsespørgsmål og være med til at videreudvikle bladet.

Side 9-etymologien:

Dikkedarer

Det sjove ved *dikkedarer* er, at vi kun snakker om dem, når de (næsten) ikke er der. »Bilen her er helt uden dikkedarer,« kan bilhandleren sige. Det betyder, at der ikke er noget pjat med den bil. Når noget uden dikkedarer er helt i orden, må det jo betyde, at en dikkedar er et problem. Men det skal ikke forstås som noget alvorligt, for ordet bruges jo netop, når der IKKE er problemer.

Ordet *dikkedar* kommer muligvis af *dikkeda* i det nu forældede udtryk *gøre dikkeda*, hvis første betydning, når man spørger *Ordbog over det Danske Sprog* (ODS), var at »fjase med et pigebarn«. Den anden betydning af *dikkeda* var »dårlig digtning«: en betydning, der var udbredt i romantikken. Det peger også på, at en dikkedar er et problem.

En ældre betydning af ordet *dikkedarer* selv er »overdrevne og overflødige fagter og bevægelser« (ODS), altså postyr og problemer, som egentlig kunne undgås. Med tiden er *dikkedarer* blevet til en betegnelse for småproblemer eller forhindringer, der ikke er så slemme, men som man vil helst undgå.

Ligesom andre vendinger som *tiktak*, *flikflak*, *sikszak*, *snikszak* og *vissevasse* indeholder *dikkedarer* en følge af *i* og *a*. Disse ord danner et lydligt mønster og har alle en form for pjattet klang, der næsten gør brugen af ordet *dikkedarer* umulig i seriøse situationer. Der er jo nok aldrig nogen, der har sagt, at bilen

blev totalskadet, fordi der var lidt dikkedarer ved bremserne. Så det er nok ikke forkert, når man siger, at mønsteret kan lyde lidt *pyt nu med det-agtigt*.

Hvis ord af denne type har en tredje stavelse – som ikke lige er en flertalsendelse som i *dikkedarer* – indeholder den sjovt nok ofte *u* eller *o*. Vi kender alle *Rip*, *Rap* og *Rup*. Mønsteret passer også på legetøjet *Tic tac toc* og udtrykket *snip, snap, snude* (se *Mål og Mæle* 35:1 s. 25–30).

Det er nogle basale vokaler – i de sprog, der kun har tre vokaler, er det som regel netop *i*, *a* og *u*, der er til stede. Man kan sammenligne dem med farvetrekanten med farverne rød, gul og blå: Når man blander to af farverne, får man en tredje farve; hvis man på samme måde blander *a* og *i*, får man *e*.

En *dikkedar* er altså et problem, som kun omtales, når det ikke er til stede. Det er mest, fordi ordet forbindes med andre ord, der binder det sammen med en positiv hændelse. *Dikkedarer* har et vokalmønster, der har en venlig, lidt pjattet klang.

Og nu er der vist ikke flere dikkedarer med det problem.

Philip Vang Johansen

Forfatteren går i niende klasse og var i efteråret 2020 i erhvervspraktik som forsker på Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab.

Svar på Sprogviden fra bagsiden

1. Det italienske navn for fodbold er calcio, der også betyder et »spark«.
2. Lago betyder »sø«. I dansk er lagune lånt af den afledte italienske form laguna »strandssø«.
3. Standardsvaret på takkeformlen Grazie! er Pregoi! »Jeg beder!«, men ligesom på dansk findes der mange alternative svarmuligheder, fx Di niente! og Di nulla! »Det var så lidt!«, Figurati! »Selvfølgelig!«.
4. »Toget er forsinket«.
5. Det ældre navn for Firenze er Florens.
6. Italiens hovedstad hedder Roma blandt venner.
7. Se Neapel og dø (Se Venedig og dø var en kreativ omskrivning af Gasolin og Lone Kellermann).
8. Uomo betyder »menneske; mand«. Det kommer af latin homo »mand«, jf. fx Homo sapiens »det tænkende menneske«.
9. Campo de' Fiori betyder egentlig »blomstesk«. Campo de' Fiori betyder egentlig »blomstemark«.
10. -ino er et diminutivsuffix (et suffix der betegner små eller kære ting). Panino er dannet af pane »brød« og betyder således egentlig »lille brød«.
11. Da oversættes i den sammenhæng »hos«.
12. En duce er egentlig en »leder« eller en »fører«. Det stammer fra latin dux, som vi også finder som lån i dansk dux.
13. »Tunge« hedder på italiensk lingua, der i øvrigt også har betydningen »sprog« (jf. lingvistik).
14. FIAT står for Fabbrica Italiana Automobili Torino.
15. Det er indledningen til Helvede i Dantes Den guddommelige komedie.

Sådan skæres kagen

■ Substans og struktur

Af Laurits Stapput Knudsen

Man skal ikke have spist mange kager eller interessere sig meget for sprog for at vide at den tyske *Torte* og den danske *tærte* etymologisk stammer fra den samme rod (er kognate); men de to ord har udviklet sig til at referere til forskellige typer bagværk. Den tyske *Sahnetorte* er det vi i Danmark ville kalde en *lagkage*, men den tyske *Torte* kan stadig betegne bagværk som man på dansk ville bruge kognatet *tærte* for. Det tyske ord *Torte* har altså fået en »mere omfattende« betydning end det danske ord *tærte*. Det er et eksempel på det som denne artikel handler om: Hvilke ord bruges om forskellige typer bagværk i en række europæiske sprog? Men før vi kan dykke ned i smørcremen, og for at vi kan forstå hvorfor det er interessant sprogligt, vil jeg præsentere en mindre sød type substans end kagecreme, nemlig semantisk substans og ditto struktur.

Træstammer og Hjelmslev

Inden vi vender tilbage til kagerne, vil jeg give et overblik over hvor termene semantisk substans og struktur kommer fra, og hvordan man historisk har undersøgt fænomenet.

Termene substans og struktur og skellet mellem dem kender vi i dansk sammenhæng fra sprogforskeren Louis Hjelmslev, der i den første halvdel af det 20. århundrede var en international skikkelse indenfor strukturalismen. For at illustrere forskellen mellem substans og struktur brugte han et eksempel fra det semantiske domæne der indeholder *TRÆ* og *SKOV* på dansk. Når han undersøgte fire sprog – dansk, fransk, tysk og spansk (tabel 1) – viste han at de fire sprog opdeler domænet forskelligt.

I tabel 1 ser vi hvordan hvert enkelt sprog trækker grænserne. For at bruge den metafor der er ophavet til denne artikel: De forskellige sprog skærer kagen forskelligt. Kagen skal her for-

BETYDNING	DANSK	FRANSK	TYSK	SPANSK
(BIOLOGISK) TRÆ	træ	arbre	Baum	árbol
MATERIALET TRÆ				madera
BRÆNDE	brænde	bois	Holz	leña
EN LILLE SKOV				bosque
EN STOR SKOV	skov	forêt	Wald	selda

Tabel 1: Det semantiske domæne *TRÆ*.

stås som en masse der består af »betydningerne« yderst til venstre. På spansk deler man domænet op i alle de betydninger der her er beskrevet, hvor man på dansk skærer betydeligt større stykker ud og derved ikke har lige så mange kontraster.

De betydninger der optræder i tabel 1, er i skemaet fordi det er kontraster vi ser i faktiske sprog. Det er altså ikke en sprogforsker der bestemmer hvad der er relevante betydninger i træ/skov-domænet; det er de enkelte sprog. Så det er kun fordi vi ser en skelnen mellem alle de forskellige typer på spansk, at vi har dem som betydninger. Hvis man finder et sprog der opretholder flere skel, ville man tilføje dem til domænet. Her er substansen betydningerne, og strukturen er de sprogspecifikke kategorier som ordene på de enkelte sprog opdeler dette domæne med.

Hvilken farve har glasuren?

Hjelmslevs skelnen mellem substans og struktur som præsenteret ved ordene fra TRÆ-domænet har ført til mange studier siden. Alt fra farver over verber for ødelæggelse til grammatiske udtryk for gensidighed er blevet undersøgt. Undersøgelsen af farver vil jeg kort præsentere her. Den metode man i 1960'erne brugte til at undersøge farvedomænet med, er nemlig eksemplarisk for de undersøgelser man har lavet sidenhen.

Forskerne Berlin & Kay viste en samling af små farveprøver (omtrent som et farvekort man ville finde nede i Flügger) til talere af en række sprog

med det simple spørgsmål »hvilken farve har den her?«. Derefter skrev forskerne svarene ned for hver farveprøve og for hvert sprog. Derefter kunne de se hvilke farveprøver der fik den samme betegnelse (på dansk fx *blå*). De fandt, ligesom Hjelmslev, at de forskellige sprog kategoriserede farver forskelligt og i forskellig detaljeringsgrad. For eksempel opdagede de at nogle sprog kun har tre farver, der til gengæld hver især dækker et større »farveområde« end vi er vant til fra dansk. Tabel 2 er et eksempel på forskellige opdelinger hvor vi sammenligner dansk med sproget wobé der tales i Elfenbenskysten.

DANSK	WOBÉ
<i>blå</i>	
<i>lilla</i>	<i>kpe</i>
<i>brun</i>	

Tabel 2: Udvalgte farvetermer på dansk og wobé

Som tabellen tydeligt viser, slår man i sproget wobé kategorier sammen som på dansk er adskilte.

Fordelen ved den fremgangsmåde som Berlin & Kay bruger, er at man ikke på forhånd antager hvilke farvekategorier der er i sprog, men at man derimod definerer de forskellige farver ud fra deres fysiske egenskaber, altså på et (tilstræbt) førsprogligt niveau. Det ideal har man prøvet at følge sidenhen.

Det princip jeg her har præsenteret, er at man kan undersøge hvordan forskellige sprog strukturerer den samme substans forskelligt, både hvad angår

farver og træer og meget andet. Strukturering af semantisk substans er siden 1990'erne blevet udforsket intenst på Max Planck-Instituttet for Psykolingvistik i Nijmegen, hvor man har undersøgt en lang række domæner: udtryk for ødelæggelse, udtryk for rumlige relationer (typisk præpositioner) og mange andre områder. Der bruges en metode som bygger på det samme princip som de undersøgelser af farver som jeg præsenterede ovenfor. Forskerne sammensætter et materiale (videoer eller billeder) af domænet og spørger talere af forskellige sprog hvordan de ville beskrive det.

Europæisk bagværk

Det bringer mig til bagværket, hvor jeg i anledning af denne artikel har lavet en pilotundersøgelse af hvordan kagedomænet struktureres i forskellige sprog. Min undersøgelse er inspireret af den tidligere forskning.

Man kan forestille sig den semantiske substans i bagværk som »alt tænkeligt bagværk i verden«. Det er på den måde et førsprogligt begreb og altså uafhængigt af hvordan vi taler om det: Hvis man kan tænke en type bagværk, så er det en del af den semantiske substans i bagværkdomænet. Det som jeg undersøger her, er den sproglige strukturering af denne substans: Hvordan strukturerer forskellige sprog den samme substans? På dansk har vi ord som *kiks*, *kage*, *tærte*, *brød*, *brownie* osv. til at beskrive bagværk, men hvilke ord bruger andre sprog, og hvilke typer bagværk dækker de?

For at undersøge dette domæne har jeg samlet et materiale af billeder som jeg mener dækker domænet nogenlunde. Jeg har valgt 18 billeder der viser forskellige typer bagværk. De billeder jeg har valgt, er selvfølgelig ikke lige så elegant definerede ud fra fysiske kriterier som den undersøgelse af farvetermer jeg har præsenteret ovenfor, og 18 billeder kan selvfølgelig heller ikke dække domænet fuldstændigt, men det kan ses som et første spadestik. For ikke at lade mine egne sproglige kategorier dominere alt for meget har jeg også anvendt billeder der i min verden er på grænsen, som fx en mad-tærte, sandwich og pandekager.

Det har jeg gjort for både at se hvordan kernemedlemmerne af kategorien (lagkagen og drømmekagen) bliver navngivet, men også hvor grænserne for domænet går.

Normalt vil man gerne sammensætte et datasæt der kan beskrives af alle verdens sprog (som farver og træer til en vis grad), men i tilfældet med bagværk er det uundgåeligt et kulturelt fænomen. Derfor giver det også mening primært at vise materialet til europæere (og det er også mere praktisk for mig) da man ikke kan forvente at alle mennesker i verden har en forestilling om hvad en drømmekage er.

Det jeg i praksis har gjort, er at jeg har spurgt en række talere af forskellige sprog hvad de ser på billeder af forskelligt bagværk, og på den måde har jeg fået beskrivelser af bagværket. De sprog jeg har data fra, er dansk, tysk, italiensk, svensk, islandsk og engelsk. Selv i en europæisk kontekst er det

langt fra at være et balanceret sample af sprog. De udvalgte sprog og data udgør dermed det man i fagtermer kalder et bekvemmelighedssample (engelsk *convenience sample*): De resultater jeg her præsenterer, er resultater fra et pilotstudie, og derfor har jeg kun samlet data fra sprog der var let tilgængelige for mig. Det resulterer også i at jeg for engelsk, islandsk og svensk kun har data fra en enkelt taler. Det er selvfølgelig heller ikke optimalt. For at sikre mig at resultaterne fra de enkelte sprog ikke bare er eksempler på dén talers kage-kategorisering har jeg googlet de forskellige termer (fx tysk *Torte*) for at verificere at de bruges om typer af bagværk der ligner de præsenterede. Derudover har jeg data fra seks dansktalende informanter, der alle er meget enige i termerne; det tyder altså ikke på at det er et domæne med stor sprogintern variation.

Jeg har for hvert sprog skrevet bagværks-beskrivelser ned for hvert enkelt billede og derefter lavet et overblik over hvad de enkelte ord kan dække.

Når jeg har valgt ord fra de enkelte sprog, har jeg kun talt overkategoriseringer. Det vil sige at jeg fx har regnet både *drømmekage* og *lagkage* som instanser af kage. Det er analogt til at man regner *lyseblå* og *mørkeblå* som instanser af kategorien *blå*. Det er ikke helt uproblematisk, for *småkage* er fx en type bagværk som man kan argumentere for ikke længere er en type kage, men at det er sin egen kategori. Men for enkelhedens skyld vil jeg i denne artikel regne det som tilhørende kategorien *kage* hvis ordet *kage* indgår i beskrivelsen af den type bagværk. Man kan se eksempler på de billeder jeg har brugt, i figur 1.

Så hvordan skæres kagen?

Jeg vil nu vise nogle eksempler på hvordan bagværksdomænet opdeles i min undersøgelse. Først vil jeg vise at domænet (ikke overraskende) bliver opdelt forskelligt på de forskellige sprog. I figur 2 ses tre billeder og ordene for dem på de respektive sprog.

Figur 1: Udvalgte eksempler på bagværk der indgår i undersøgelsen. Fotos: Arla; Holger Rørby Madsen, Madensverden.dk; Stine Christiansen, Skovdalnordic.com; Wikimedia Commons; Linda Lomelino; www.madABC.dk;

Her ser vi fire forskellige måder at dele denne substans op på. Der er (1), dansk og islandsk, der bruger det samme ord om de tre billeder. Så er der (2), engelsk og italiensk, der bruger én term om de to øverste og en anden term om den sidste. Så er der (3), svensk, der også har to termer, men bruger én term om den første og en anden om de to sidste. Til sidst har vi typen (4), tysk, der har tre forskellige termer. Det er altså et eksempel på hvordan domænet deles forskelligt. I dette domæne, der på dansk ville kaldes kage-området, er der altså sprog der deler det op i mindre kategorier. Her bruges et ord der er kognat med det danske *tærte*, på italiensk, tysk og svensk. I denne tabel ser vi også tydeligt konsekvensen af mit valg med at regne *småkage* som en instans af kategorien *kage*: Hvis man regnede *småkage* som sin egen kategori, ville bille-

det selvfølgelig se anderledes ud. Der er en sidste interessant *pointe* fra disse svar: Vi ser at billede 13 på engelsk beskrives som *cookie*, en kategori vi har importeret på dansk som en specialiseret term om særligt store småkager. Vi kan altså her se hvordan en term lånes ind uden at vi låner hele dens denotationelle potentiale, det vil sige de ting i verden termen kan referere til. På engelsk bruges *cookie* bredere end på dansk. Vi har altså kun lånt den til det som vi ikke syntes (*små*)kager kunne dække over.

Vi så hvordan ord der er kognate til det danske *tærte*, blev brugt bredere end det danske *tærte*. Det er derfor interessant at se hvordan det så forholder sig med de ting vi på dansk kalder *tærte*. Figur 3 er en oversigt over et udvalg af de ord.

Her ser vi igen en del forskellige strategier. På dansk bruger vi endnu en

BILLEDE	DANSK	ISLANDSK	ENGELSK	ITALIENSK	TYSK	SVENSK
14 					Torte	tårta
4 	kage	kaka	cake	torta	Kuchen	
13 			cookie	biscotto	Kekse	kaka

Figur 2: Termer for kage på dansk, islandsk, engelsk, italiensk, tysk og svensk. Fotos: Linda Lomelino (14); Arla (4); Wikimedia Commons (13).

gang det samme ord om alle tærtetyperne, ligesom man gør på svensk med *paj*. På engelsk bruges to forskellige ord. På tysk, islandsk og italiensk har vi nu tre forskellige ord. Der er altså her tre forskellige typer kategorisering af domænet.

Det kan være svært at give det fulde overblik over resultaterne her med eksempler for hvert enkelt billede, men der er en række værktøjer man kan bruge til at visualisere resultaterne. En mulighed er den type illustration som man ser i kagediagrammet i figur 4. Her er et udvalg af billederne repræsenteret ved de tal som billederne har, og de »udskæringer« som man laver på dansk og engelsk, er repræsenteret ved indtegninger.

Figur 4 viser at nogle domæner der er sammenhængende på dansk, bliver delt på engelsk. Det er for eksempel tilfældet med *kage* på dansk. Her bliver

billede 13 kategoriseret som sammenhængende med 4, 11 og 14, hvorimod det på engelsk bliver kategoriseret sammen med billede 18. Vi ser også at der er flere termer på engelsk (seks i forhold til fem). Den type sammenligning kan man lave alle sprogene imellem og på den måde visualisere hvordan de forskellige sprog skærer kagen.

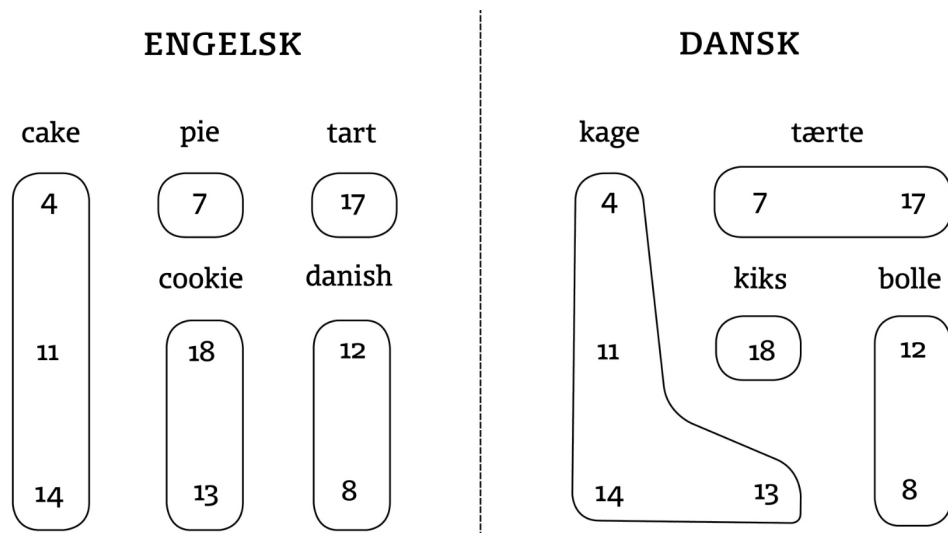
At skære uden om jordbærrene

Som jeg har gennemgået i de forrige afsnit, skærer forskellige sprog verden forskelligt; men en vigtig pointe at have med, både når man skærer kage, pizza og indholdssubstans, er at man »skærer naturen ved dens syninger«. Det vil sige at der er visse mønstre i hvordan sprog strukturerer en substans. Den undersøgelse af farver jeg præsenterede tidligere, viser dette elegant: Hvis et sprog kun har tre termer for farver, er det ikke tre forskellige

BILLEDE	DANSK	ISLANDSK	ENGELSK	ITALIENSK	TYSK	SVENSK
17 		<i>baka</i>	<i>tart</i>	<i>pane</i>	<i>Kuchen</i>	
7 	<i>tærte</i>	<i>tartaletta</i>		<i>tortino</i>	<i>Pastete</i>	<i>paj</i>
5 		<i>hjónabands-sæla</i>	<i>pie</i>	<i>crostata</i>	<i>Torte</i>	

Figur 3: Bagværk der på dansk kategoriseres som »tærte«.

Fotos: www.madABC.dk (17); [Wikimedia Commons](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pie.jpg) (7); [unsplash.com](https://unsplash.com/photos/5) (5).

Figur 4: Kagediagram. Forskelle i udskæringen på dansk og engelsk.

nuancer af blå de har separate termer for; det er ikke en »syning i naturen«. Berlin & Kay viser at hvis et sprog har tre termer, er det dem vi på dansk ville kalde sort, hvid og rød. Hvis et sprog har fire, tilføjes det vi ville kalde gul eller grøn. Der er altså nogle kontraster som det synes vigtigere at lave end andre. Men er det samme tilfældet ved kager?

Svaret er ja. Der er fx kun ét sprog i mit sample som skelner mellem billede 11 og 14. Der er altså ikke en meget »naturlig syning« mellem dem. Omvendt skelner samtlige sprog mellem billede 14 og 7. Det er altså en naturlig syning. Disse eksempler er klare, men det er mere spændende med eksemplerne fra tærtedomænet. På dansk deles det ikke, men det gør det fx på tysk, hvor alle de forskellige typer tærte får hver sin opdeling. Der er altså

syninger mellem dem, men det er kun nogle sprog der gør brug af dem.

Her til slut vil jeg kort præsentere hvad denne type undersøgelse kan bruges til. Disse naturlige skæringspunkter kan man bruge til at undersøge mere generelle menneskelige tendenser både kognitivt og kulturelt.

I undersøgelser af farvetermer er der en teori om at vi giver de ting vi har brug for at tale om, en farveterm. Man har for eksempel fundet at man har flere termer for varme nuancer end kolde som fx blå. En mulig forklaring er at blå ting oftere vil være baggrund (himmel eller hav), og det derfor er sjældnere at vi har brug for at identificere den farve – vi har brug for at kunne tale om en genstand der optræder på denne baggrund. Det er altså en kulturel forklaring: Hvilke typer objekter taler vi typisk om? Der er også un-

dersøgelser der viser at nogle farver er mere fremtrædende for vores synsnerver, og at det er relateret til hvilke termer vi har. Det er altså en biologisk forklaring.

Den her type undersøgelse kan altså både bruges til at undersøge kulturelle og kognitive/biologiske fænomener. Hvad angår de kulturelle aspekter af kategoriseringen, er det åbenlyst at det samfund vi lever i, har en indflydelse på hvilke kontraster der er vigtige.

Mht. kager ser vi fx at en skelnen mellem søde tærter og salte tærter er vigtig i nogle sprog, men ikke i andre. Hvad den skelnen bunder i, tør jeg ikke udtale mig om, men man kan gætte på at det er kulturelt bestemt. Et andet eksempel er en tendens i dansk til at visse søde sager som fastelavnsboller (og flødeboller) kategoriseres som det sunderne *bolle* i stedet for *kage*. Det kan både være kulturelt, men det kan også være kognitivt at formen er vigtigere end sødhedsgraden for kategoriseringen i dansk. Generelt kan man overveje hvilken rolle visuel lighed (er bagværket rundt, firkantet eller fladt?), fremstillingsmetode (skal den bages eller ej?) og konsistens spiller. Man kan læse mere om kulturelle forklaringer på navngivning af bagværk i de to tidligere *Mål og Mæle*-artikler »Vredne bukser« (14:4 s. 6–12) og »Om morgenbrød og wienerbrød og andet vrøvl« (15:4 s. 15–21), hvor man også kan se eksempler på opmærksomhed på hhv. udseende og fremstillingsmetode i danske dialekter og på kulturelle forskelle i bagværkscategorisering på tværs af sprog.

Alle disse forskellige elementer kan forklare nogle af de kategoriseringer som sprogene opretholder, men det er svært at finde de præcise mønstre uden at lave et opfølgende studie hvor man kan variere alle disse parametre ved fx at medtage en firkantet tærte, som jeg ikke har gjort i dette pilotstudie.

Hvad forskellen på sprogene præcis skyldes, tør jeg altså ikke konkludere, men der er i hvert fald lidt at tænke over næste gang man står med kagekniven i hånden til en fødselsdag: Hvordan strukturerer du din substans?

Laurits Stapput Knudsen,
stud.mag. i lingvistik,

Institut for Nordiske Studier og
Sprogvidenskab
Københavns Universitet

Fra Facebookstil til skolestil – uden slinger i valsen

■ *Hvordan en gruppe unge skelner mellem sproglige varieteter når de skriver på Facebook, og når de skriver stile*

Af Lene Rotne

Jeg kan sagtens adskille mit »jeg« fra skolen og msn fra mit »jeg« på Arto. Altså mit sprog er meget poppede men i debatterne forholder jeg mig til at skrive så normalt som muligt. Nogle gange kommer der lige nogle smuttere, men ellers går det rigtig godt.

Sådan skrev en bruger af hjemmesiden Arto i 2009 i en debat om brugen af popsprog. Arto var en hjemmeside der eksisterede fra 1998 til 2016 og var et meget populært onlinefællesskab blandt børn og unge i Danmark. Brugeren giver i citatet udtryk for at hun kan skifte mellem flere sproglige varieteter, alt efter om hun skriver i skolen, på msn (Messenger) eller på Arto.

Selv om citatet er fra 2009, og dermed mere end ti år gammelt, er det stadig relevant i dag fordi det fortsat berører en af de myter man ofte støder på om unges sprog på sociale medier: at unges brug af sociale medier påvirker deres skriveevner negativt. Et eksempel på det ses i en kommentar i *Berlingske* den 30. august 2018, hvor tidligere kulturminister Per Stig Møller hylder afdøde forfatter og digter Benny Andersen:

[...] og så gav han denne ukendte, men ellers nok så bekendte snøvs skikkelse og liv. Til glæde for børnene, der endnu har fantasi, og både kan forundres over og lege med sproget, indtil de begynder at bruge det forsimplende tweet-, Facebook-, og mobilsprog.

Alle arter kommunikerer, og det er med sproget, vi mennesker kommunikerer. Jo mere sproget forsimples, jo dårligere kommunikerer vi.

Ofte skyldes fordomme som denne at unges sprog på sociale medier ved første øjekast skiller sig ud fra det traditionelle skriftsprog som vi lærer i skolen og kender fra mere formelle sammenhænge som fx i nyhedsformidlingen. På Facebook kan man opleve at der bruges smileyer, forkortelser og lydord. Nogle skriver måske ord med lutter store bogstaver, og der kan være sætninger uden subjekt og sætninger der kan virke halvfærdige. Der er derfor intet underligt i at tænke at den sprogbrug da må påvirke på en negativ måde – for kan de unge overhovedet finde ud af at anvende traditionelt skriftsprog hvis de altid skriver sådan på de sociale medier?

Det er det spørgsmål jeg forsøger at besvare i denne artikel. Nogle forskere har forsøgt at aflive myten – det vil jeg vende tilbage til senere i artiklen. Følger man Artobrugerens udsagn, kan de unge godt finde ud af at skelne og ændre sprog alt efter hvilket medie de bruger. Udsagnet er dog som nævnt mere end ti år gammelt, og det er vigtigt at undersøge om brugerne nu rent faktisk også kan skelne. Jeg vil her beskrive de kategorier en gruppe unge anvender på det sociale medie Facebook. Det kan være både sproglige kategorier og ikke-sproglige kategorier som fx smileyer. Dernæst sammenligner jeg de samme unges brug af disse kategorier på Facebook og i en genre hvor der netop er fokus på at skrive korrekt og anvende traditionelt skriftsprog – nemlig i de stile de skriver i skolen. På den måde undersøger jeg hvorvidt en mindre gruppe unge er i stand til at skelne mellem sproget på Facebook og sproget i stile.

Facebookdata og stile fra en gruppe unge

De eksempler og resultater jeg viser undervejs, stammer alle fra min ph.d.-afhandling *Facebook og stile. En undersøgelse af hvordan en gruppe danske og italienske unge skriver på Facebook og i stile og derigennem udtrykker identitet* (2018), hvor jeg bl.a. undersøgte hvordan unge i alderen 15–18 år håndterer skiftet fra det ene medie (Facebook) til det andet (stile).

I denne artikel fokuserer jeg udelukkende på de danske elever og på de yngste elever jeg har data fra. Det er

en gruppe af 8 unge på 15 år som går i den samme 8. klasse på en skole i København, og som består af 6 piger og 2 drenge. For at observere hvordan denne gruppe af unge skriver på Facebook, fik jeg tilladelse til at indsamle data fra deres profiler. Jeg blev ven med dem på Facebook og kopierede så statusopdateringer og kommentarer fra deres profiler. For at undgå at venskabet med mig skulle påvirke deres måde at skrive på, gik jeg tilbage i tid og indsamlede data fra før jeg blev ven med dem. Jeg fulgte hver af de unges Facebookaktivitet i tre måneder, men det skal påpeges at det var meget forskelligt hvor aktive de unge var på Facebook. Jeg indsamlede desuden stile fra alle 8 elever og har i gennemsnit 3 stile pr. elev. Stilene er fra 2015, og Facebookdata er fra 2015 og 2016. Min datamængde fra eleverne består på den måde af:

Facebookdata	600 statusopdateringer og kommentarer
Stile	24 stile (skrevet i faget dansk)

Når jeg nævner de unge, anvender jeg et pseudonym som består af et navn, alder samt en angivelse af køn på denne måde: Julie15F.

Sproget på Facebook

Frygten for at unges sprog på Facebook påvirker deres skriveevner i negativ retning, hænger sandsynligvis sammen med at det sprog de anvender dér, ofte afviger fra det traditionelle skriftsprog og har nogle særlige karakteristika

som jeg nævnte tidligere. Det kan vi se et eksempel på her:

1. Tillykke!!! Omg du tjotal gammel nu! 😊
2. Du er og bliver altid lækker og #TJOTALÜBERSWAG! 😊
3. Synes liiiige du skulle have nogle lækre billeder 😊 😊

Eks. 1, Julie15F

Eksemplet er en fødselsdagsbesked Julie15F skriver på veninden Jane15F's væg. Ser vi nærmere på beskeden, er der mange ting der skiller sig ud fra traditionelt skriftsprog. I linje 1 bruger Julie15F flere udråbstegn i træk (!!!), hun anvender den engelske forkortelse »omg« (*oh my God*), hun udelader verbum (»Omg du _ tjotal gammel nu!«), og hun bruger en alternativ stavemåde af ordet *total* (»tjotal«). I linje 2 og 3 anvender hun hashtagget »#TJOTAL-ÜBERSWAG!«, som hun skriver med store bogstaver, hun udelader subjekt (»_ Synes«), og hun anvender vokalforlængelsen »liiiiige«. Hun bruger desuden flere smileyer i beskeden.

Eks. 1 viser hvordan sproget på Facebook kan se ud, men før jeg går videre med at vise hvilke sproglige kategorier de unge oftest anvender, er det vigtigt at understrege at de unges sprog på Facebook ikke altid ser ud som i eks. 1. Der er også eksempler på at de unge »skriver normalt« for at bruge Arto-brugerens ord:

Tusind tak for en super hyggelig nonfirmation!

I var alle med til at gøre min dag helt speciel.

Jeg er super glad for alle de fine gaver jeg fik, og fordi I havde lyst til at komme og fejre denne dag med mig 😊 ❤️

Jeg ville rigtig gerne lægge flere billeder op, men har kun få på nuværende tidspunkt 😊

Eks. 2, Maren15F

Eks. 2 er en besked Maren15F skriver for at takke alle dem der deltog i hendes nonfirmation. Hun skriver beskeden på sin egen væg og markerer samtidig hvem hun er sammen med. På den måde dukker hendes takkebesked op hos alle de venner hun har markeret. Sproget i eks. 2 er anderledes end i eks. 1. Maren15F anvender smileyer, men der er ikke forkortelser, alternative stavemåder, vokalforlængelser eller lignende.

Eksemplet illustrerer at de unge ikke altid skriver på den samme måde på Facebook – de kan variere deres sprog og tilpasse det fx efter hvem de skriver til, og hvordan de gerne vil fremstå. Det kommer jeg nærmere ind på i min ph.d.-afhandling, men i korte træk er Julie15F's fødselsdagsbesked til en nær veninde, og hun anvender derfor en sproglig varietet som veninden er fortrolig med, og som de har sammen. Maren15F's takkebesked er derimod henvendt til flere deltagere – muligvis både yngre og ældre – og hun bruger derfor en varietet som hun er sikker på alle forstår, og som passer til alle fordi den er »neutral«.

Kategorier på Facebook

Det man kunne være bange for skulle påvirke de unges evne til at skrive korrekt, er når de anvender en varietet der afviger fra det traditionelle skriftsprog som det sker i eks. 1. Jeg har derfor lavet optællinger af de kategorier de unge bruger på Facebook, og de kategorier de oftest anvender, fremgår af figur 1.

De seks kategorier i skemaet er altså dem, som oftest anvendes på Facebook af de unge jeg har undersøgt, og eksemplerne i skemaet er også alle fra mine data. Det er de kategorier man

kunne frygte ville sprede sig til andre medier hvor der er fokus på at skrive traditionelt.

Sproget i stile

Et af de steder hvor der er fokus på at skrive korrekt, er i de stile de unge skal skrive i skolen. Her skal retskrivningsnormen overholdes, og afvigelser fra den vil oftest blive betragtet som fejl. Jeg har derfor undersøgt om de seks kategorier fra figur 1 også findes i de unges stile. Her viser mine analyser at der er færre forekomster af trække- ne fra ovennævnte kategorier i stilene

KATEGORI	ANTAL	PR. 1000 ORD	EKSEMPEL
1 Smileyer og emoji'er (Jeg skelner her mellem smileyer (små gule ansigter der fx kan udtrykke en sindsstemning) og emoji'er (små billedsymboler som fx en lagkage eller en champagneflaske))	472	165,3	»Tak søde 😊«
2 Engelske ord (39 enkeltord, heraf 18 uetablerede – dvs. ord man ikke kan slå op i <i>Den Danske Ordbog</i> og <i>Retskrivningsordbogen</i> – og 21 etablerede – dvs. ord man godt kan slå op i de danske ordbøger. 38 fraser)	171	65,5	»Follow mig på instagram«, »Love you«
3 Ellipser (udeladelse af sætningsled, fx subjekt eller verbal, som ikke er nødvendige for forståelsen)	49	17,2	»Håber du har det luksus«, »du færdig«
4 Emfase (fremhævelse ved brug af store bogstaver, vokalforlængelser eller tegn)	43	15,1	»KÆMPE stort tillykke med dagen«, »Taaaaak«, »hvor er det vigtigt!!!!«
5 Forkortelser (særlige forkortelser som ofte anvendes på sociale medier)	27	9,5	»Omg« (oh my God), »lol« (laughing out loud), »ilm« (i lige måde)
6 Reduktioner (udeladelser af fx endelser, stavelser eller bogstaver)	22	7,7	»ik«, »føsda«

Figur 1. Kategorisering af sproglige træk på Facebook.

end på Facebook. Der er altså eksempler på kategorierne i elevernes stile, men her er det både interessant og nødvendigt at se på de enkelte forekomster i stilene, fordi de viser at eleverne ikke har problemer med at skelne mellem sproget på Facebook og sproget i stile. Det vil jeg illustrere med et par eksempler. De kategorier fra figur 1 der forekommer i stilene, er engelske ord, ellipser og reduktioner.

Ser vi nærmere på forekomsten af engelske ord i stilene, er der imidlertid i alle eksemplerne tale om ord der er en del af det danske ordforråd. Det vil sige ord man kan slå op i de danske ordbøger:

Elektronisk musik er kunstige lyde, der bliver mixed så det lyder godt.

Eks. 3, Jakob15M, stil 1

Hvad er mainstream?

Eks. 4, Jakob15M, stil 1

Alle forekomsterne af engelske ord optræder desuden i den samme stil hvor ordet *mainstream* ses mange gange. Det kan hænge sammen med at opgaven ganske enkelt har været at eleverne skulle beskrive hvad der er mainstream. Forekomsten af de engelske ord er desuden anderledes i stilene end på Facebook, idet de unge på Facebook oftest kunne have valgt et dansk alternativ i stedet for det engelske ord fx i formuleringer som »Follow mig på instagram og jeg follower dig« (Mar15F), »Love til dig« (Julie15F).

Ser vi på forekomsten af reduktioner i stilene, er der i alle tilfælde tale

om reduktioner hvor eleverne helt korrekt har markeret at de har udeladt et eller flere bogstaver for at gengive en udtale:

Jeg har det sådan, at venner skal kunne fjolle og ha' det sjovt.

Eks. 5, Julie15F, stil 2

»Hva' fanden!« råbte han igen.

Eks. 6, Lise15F, stil 3

Eleverne bruger altså reduktioner både på Facebook og i stilene, men hvor de på Facebook ikke markerer udeladelse vha. apostrof, gør de det til gengæld i stilene. Det tyder på at de er fuldt bevidste om at de skriver i en skolekontekst.

Der er kun et enkelt eksempel på en ellipse i en af Julie15F's stile. Som det fremgår af figur 1, anvender de unge ellipser på Facebook, men ud af de 49 eksempler der er på ellipser i Facebookdataene, er der kun 2 eksempler på verbalellipser. Verbalellipser anvendes altså ikke så ofte på Facebook. Derfor har jeg en formodning om at det ikke var Julie15F's hensigt at lave en verbalellipse, men at der blot er tale om en smutter.

Jeg synes det [er] vigtigt, at man som venner har nogle faste ting man gør [...]

Eks. 7, Julie15F, stil 2

Fra facebookstil til skolestil uden problemer

Min undersøgelse viser at de unge der har deltaget i mit projekt, ikke har pro-

blemer med at ændre sproget når de går fra at skrive på Facebook til at skrive en stil i skolen, og det er også det Artobrugerens antyder i citatet i starten af artiklen. Det betyder ikke at gruppen af unge skriver fejlfrit og ikke kan have problemer med at formulere sig, men de problemer de har, hænger ikke sammen med brugen af Facebook. I projektet »Skriftlig dansk til studentereksamen. En undersøgelse af gymnasieelevers skriftlige danskniveau« undersøger jeg netop hvilke andre problemer gymnasieelever har i forhold til skrivning.

Som jeg nævnte i starten af artiklen, er myten om at unges brug af sociale medier påvirker deres skriveevner negativt, ikke en der lige er opstået. Den har huseret i mange år, og flere forskere har forsøgt at aflive den. En undersøgelse er Mie Bligaard Christoffersens ph.d.-afhandling *Digitale spor på papiret. En korpusundersøgelse af danske gymnasieelevers tekstnormer, tekstlogikker og brug af digitale skriveredskaber* (2016). Her kommer hun kort ind på at »Snapchat, Facebook og sms'er har ikke i væsentlig grad smittet elevernes lange, litterære tekster med akronymer, smileyer, forkortelser og subjektellipser.« Marianne Rathje har desuden i undersøgelser fra 2015 og 2018 bl.a. set på forekomsten af afkortning i form af verbale kortformer som »ku«, »ska« og »ha« og subjektellipser hvor subjektet udelades i sætninger som fx »håber du ser det« i en gruppe unges fritidstekster (sms, Facebookopdateringer/Facebookkommentarer og Facebookbeskeder) og skoletekster

(danske stile). Hun konkluderer at der er statistisk signifikant færre forekomster af både verbale kortformer og subjektellipser i stilene i forhold til i fritidsteksterne. Hverken disse to eller min egen undersøgelse kan vise om der er tale om afsmitning fra Facebook. For at undersøge det skal der andre undersøgelser til, der fx kan vise om de enkelte elever bruger flere af de særlige træk i stilene jo mere de bruger dem på Facebook.

Det alle tre undersøgelser viser, er dog at de unge kan skelne mellem generne når de skriver på sociale medier, og når de skriver en stil. Det er en vigtig skelnen at kunne mestre, og min undersøgelse viser også eksempler på at eleverne kan skifte mellem forskellige sproglige varieteter på Facebook. I starten af artiklen stillede jeg spørgsmålet »kan de unge overhovedet finde ud af at anvende traditionelt skriftsprog hvis de altid skriver sådan på de sociale medier?«, og til det kan jeg svare: Ja, de unge i min undersøgelse kan godt anvende traditionelt skriftsprog selv om de nogle gange anvender en anden sproglig varietet på Facebook med brug af fx forkortelser, ellipser og smileyer 😊

Lene Rotne, ph.d.,
postdoc ved Dansk Sprogøvn

Det store i det små

■ *Hvordan oversætter man Bibelen til nudansk?*

Af Louise Fischer-Nielsen

Bibelen er altid blevet oversat – det er en vigtig del af Bibelens historie. Der er også en lang tradition for at oversætte Bibelen til dansk. Den første danske oversættelse af Bibelen er Christian 3.s Bibel fra 1550, og siden da er Bibelen med en del års mellemrum blevet nyoversat til kirkebrug. Det er de autoriserede oversættelser. Sideløbende er der kommet et væld af forskellige slags bibler, som befinder sig mere eller mindre på grænsen til genfortælling, og som er målrettet forskellige grupper. Der er altså ikke noget mærkværdigt i at oversætte Bibelen – men at oversætte til en læser, der ikke normalt kommer i kirken, er nyt. I denne artikel vil jeg gennem mine retorikfaglige briller give et blik ned i maskinrummet på oversættelsen af Bibelen til nudansk. Jeg vil beskrive, hvordan jeg er gået til oversættelsesopgaven, og diskutere de sproglige strategier, jeg har taget i brug i det store arbejde med at gøre Bibelen tilgængelig på det sprog, vi taler i dag.

Projektet kort fortalt

Bibelen 2020, som den nye oversættelse hedder, udkom i marts 2020 og er ikke udgivet med henblik på at blive autoriseret. Ønsket er derimod at gøre Bibelen tilgængelig for dem, der ikke er

kirkevante, men som gerne vil dykke ned i den bog, som har så stor betydning for vores kultur. Vi har altså oversat målrettet til en i kirkesammenhæng mere eller mindre forudsætningsløs læser.

Oversættelsen har været mange år undervejs og er blevet til gennem et stort, kollektivt arbejde. Den består af Det Gamle Testamente, som er nyoversat mellem 2012 og 2019, og en revision af Det Nye Testamente, som blev oversat til nudansk i 2007. Teksterne i Det Gamle Testamente er oversat af mange fagfolk i forskellige oversætterpar, der bestod af en hebraiskoversætter og en sprogkonsulent. Sprogkonsulenterne har haft forskellige fagligheder: forfattere som Ida Jessen og Caroline Albertine Minor, journalister og andre sprogfolk. Jeg selv er retoriker og har været med siden 2016 på flere skrifter (Nehemias' Bog, Hoseas' Bog, Ezekiels Bog og Esajas' Bog) og senere som en del af redaktionsgruppen, der skulle samle trådene og træffe vigtige, tværgående valg frem mod udgivelsen.

Men hvordan griber man sådan et projekt an? Og hvad er nudansk egentlig?

Nudansk

Ordet *nudansk* blev dannet af en ord-bogsredaktør i 1953 og fik fra starten en prominent plads i titlen på *Nudansk Ordbog*. I *Den Danske Ordbog* fra Det Danske Sprog- og Litteraturselskab er *nudansk* defineret som »det danske sprog som det tales og skrives i dag«. Det er en bred definition, som derfor er vanskelig at bruge som praktisk rettesnor i oversættelsesarbejdet.

Man kan derimod skele til Martin Luthers bibeloversættelser for at finde et forbillede. Luther oversatte til det tysk, man talte i hans samtid, og han skriver selv i et brev fra 1530, at han oversatte til forældrene i hjemmet, barnet på gaden og de almindelige mennesker på torvet. Luther oversatte

altså til alle slags mennesker uden særlige forudsætninger. *Nudansk* kan på samme måde forstås som et samtidssprog, der tales og forstås af den brede befolkning.

Det *nudanske* har en iboende for-gængelighed. *Nudansk* er det, vi taler lige nu, og det vil altid være et produkt af en tid. Vi har i Bibelen 2020 forsøgt at gøre det *nudanske* så langtidsholdbart som muligt – for eksempel bruger vi ikke tidstypisk slang. Gud siger ikke OK, selvom jeg faktisk overvejede at foreslå det i Ezekiels Bog 4, 14–15. Her siger Ezekiël: *Kære Gud, jeg har aldrig nogensinde gjort mig selv uren og spist uren mad, der ikke har været tilberedt efter dine regler*. Hertil kunne Gud sva-re: *OK, så kan du bruge komøg som*

mål+mæle

Grundlæggere: †Erik Hansen og Ole Togeby

ISSN 0106-567XP

Hjemmeside: www.målogmæle.dk

Mål og Mæle udgives i samarbejde med

- Institut for Tværkulturelle og Regionale Studier,

- Institut for Engelsk, Germansk og Romansk og

- Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab

ved Københavns Universitet.

REDAKTION: Ditte Boeg Thomsen, Simon Poulsen, Ken Farø og Thomas Olander

VIDENSKABELIGT PANEL: Kasper Boye, Carsten Elbro, Holger Juul, Jørn Lund og Eva Theilgaard Brink

LÆSERPANEL: Anders Bay, Jørgen Buur Jakobsen og Karsten Matzen

REDAKTIONSSEKRETÆR: Lene Vinther Jensen

ILLUSTRATOR: Hartmut Stockter

FORSIDEVIGNET: Harald Olander

TYPOGRAFISK DESIGN: Henrik Birkvig

SKRIFT: FF Olsen SATS: Thomas Olander

TRYK: Campus Print, Københavns Universitet

EKSPEDITION OG ABONNEMENT:

Blad og plakat kan fås i Netbutikken via www.målogmæle.dk eller hos Campus Print, Københavns Universitet, Karen Blixens Vej 4, 2300 København S, tlf. 35 32 91 61.

Meddelelse om adresseændring og opsigelse af abonnement sendes til: redaktion@maalogmaele.dk

Mål og Mæle udkommer 3 gange pr. årgang, og abonnementsprisen er 170,00 kr. i Danmark.

Eftertryk af tekst og illustrationer er tilladt når kilden angives.

Spørgsmål til læserbrevkassen samt manuskripter til *Mål og Mæle* sendes til: redaktion@maalogmaele.dk

brændsel i stedet for afføring fra mennesker, når du bager dit brød. Det er dog i den endelige version blevet til, at Gud svarer *Godt* – selvom OK er registreret brugt på dansk helt tilbage i 1924. Her har den mere højtidelige og autoritære tale været vigtigere end det måske oftere brugte nudanske udtryk OK.

Definitionen af nudansk hos Sprog-nævnet og Luthers sproglige overvejelser peger på et vigtigt forhold, nemlig modtageren: Hvem er det, vi oversætter til? Nudansk kan ikke adskilles fra dem, der bruger det, for det er dem, der definerer og udvikler sproget. At projektets målgruppe er de forudsætningsløse læsere, har betydet, at mange ord skulle overvejes. Alt, hvad der er internt kirkesprog, har vi taget op til revision. *Pagtens ark* er blevet til *kisten med den hellige aftale*, *Noas ark* er blevet til *Noas skib* og *usyrede brød* er blevet til *brød bagt uden surdej*.

Her er det tydeligt, at klarhed er vægtet højt. Når indholdet for den forudsætningsløse læser er svært og utilgængeligt, så må sproget ikke også være det. Det skaber så nye overvejelser i forhold til, hvor langt man kan gå i tolkningen og i afbalanceringen af det poetiske sprog. Oversættelsesprojektets udgangspunkt har i denne sammenhæng været, at sproget godt kan være smukt og klart samtidig. For eksempel er det meget anvendte navn for Gud, *Hærskarers Herre*, blevet til *Himmelens Hersker*, hvor bogstavrimet er bibeholdt, hvilket vi mener, er en mere klar men stadig poetisk billedskabelse. Man kunne indvende, at *Noas ark* jo er klart nok – hvem er i tvivl om,

hvad det er? – men her har vi valgt at være konsekvente og tro mod projektets ide.

Dog kan man ikke komme uden om, at begrebet nudansk dækker over en oplevelse, der afhænger af det enkelte subjekts erfaringshorisont. Hvilke ord og begreber man kender, kommer an på, hvor man er vokset op, ens eventuelle faglighed og – måske særligt – ens alder. Det bliver tydeligt i forbindelse med de mange landbrugstermer og -metaforer, der findes i Bibelen. Selv unge, der er vokset op på landet, ved ikke, hvad et *neg* er (fortalte en læsegruppe af konfirmander os) – og da slet ikke *avner* (kornskaller), som ofte bruges som metafor. Her et eksempel fra Esajas 17, 13 i 1992-oversættelsen: *Men han truer ad dem,/ så de flygter langt bort;/ de jages af vinden som avner på bjergene,/ som kugletidsler jages af hvirvelvinden.* Derfor er *avnerne* skrevet ud af Bibelen 2020, og billedet ændret fra en mere omfattende sammenligning til selve handlingen som metafor: *Men når Gud truer dem, flygter de til fjerne egne./ Blæsten fra bjerget jager dem væk,/ fejer dem bort som støv i stormvejr.*

Derudover har vi kigget på, hvordan ordenes betydning har udviklet sig. Et ord, der bliver brugt mange steder i Bibelen fra 1992, er *spotte* – altså at håne. Men i dag betyder *spotte* for mange noget andet, nemlig den engelske betydning at 'få øje på noget'. I dette arbejde benyttede vi os i løbet af 2017 af i alt 70 læsegrupper med både kirkevante og mere forudsætningsløse læsere. Læsegrupperne bestod af alt

fra konfirmander over gymnasieelever til pensionister, og de blev præsenteret for oversættelsesudkast af forskellige bøger. De har i arbejdet med oversættelsen været med til at målrette og afklare sproget, så det er blevet så tilgængeligt som muligt. Deres overvejelser har været værdifulde, og vi har i mange tilfælde direkte brugt deres forslag.

Betydningen i småord og polysyndese

Bibelen består af 66 bøger og 1189 kapitler. Det er mange ord, der skal overvejes, vendes og drejes, og selv små ændringer kan skabe store betydningsforandringer. Det kan vi se, hvis vi går helt tilbage til begyndelsen. I skabelsesberetningen fra den autoriserede bibeloversættelse fra 1992 står der:

¹I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden. ²Jorden var dengang tomhed og øde, der var mørke over urdybet, og Guds ånd svævede over vandene.

Og i Bibelen 2020 står der:

¹I begyndelsen skabte Gud himlen og jorden. ²Dengang var alt rungende tomt, og der var buldrende mørkt over dybet. Men Gud lod sit åndedræt blæse over vandet.

Oversætterne i 1992 og i 2020 er enige om det første vers, men her stopper også enigheden. For mens der i oversættelsen fra 1992 blot var tomhed og øde, er der i 2020 valgt to adjektiver for at gøre tomheden og mørket kon-

kret og sanseligt: Zeugmaerne (en stilfigur, der beskriver en uventet sammenbinding) *ringende tomt* og *buldrende mørkt*. Det, der før var intet, får altså indhold og sanselighed – og vi får en fornemmelse af, hvordan det føles, gennem kontrastfyldte og dermed spændingsskabende billeder. At Guds åndedræt blæser, er også et mere konkret billede end blot *ånd*.

Men den måske største forskel findes i det mindste: forskellen på komma efterfulgt af ordet *og* og punktum efterfulgt af ordet *men*. I 1992 får vi en tilstand af Guds ånd, der er i gang med at svæve over vandene – et øjebliksbillede. Men i 2020 er der handling, der sker et skift, Gud griber ind og blæser, mens vi fornemmer, at noget nyt er på vej. Det er en pointe, som forfatteren Karl Ove Knausgaard også peger på i essayet »Hjælper på Bibelen« i samlingen *Sjælens Amerika*. Han var med, da de i Norge oversatte Bibelen i 2010. Interessant nok er de i Norge gået den modsatte vej. Her stod der i oversættelsen fra 1985 det samme, som er valgt i Bibelen 2020, nemlig: *Jorden var øde og tom, og mørke lå over havdypet. Men Guds ånd svede over vannet*. I 2010 blev det til: *Jorden var øde og tom, mørke lå over dybet, og Guds ånd svede over vannet*. Knausgaard pointerer i sin analyse, at det med *men* bliver tydeligt, hvordan Gud er modsætningen til tomheden og mørket. Og et sidestiller de tre størrelser mørke, tomhed og Gud, mens *men*'et og faktisk også punktummet inden påpeger, hvordan vi på den ene side har mørke og tomhed, på den anden side Gud. Knaus-

gaard forklarer ikke, hvorfor det endte med *og*-løsningen i den norske oversættelse, men han skriver, at han selv bedst kan lide den norske udgave fra 2010, fordi den er rytmisk velfungerende.

Denne store forskel på *og* og *men* er ikke opstået, fordi oversætterne i 2020 syntes, at der manglede noget handling og modsætning. Forklaringen er, at der på hebraisk findes en konjunktion, som kaldes *we* og ser sådan ud: ׀. Den indleder mange sætninger og kan betyde bl.a. *og* eller *men*, eller den kan helt udelades. *We* finder man en del af i Det Gamle Testamente. Det er en tilsvarende konjunktion på græsk, der giver Julieevangeliet i Det Nye Testamente i 1992-udgaven dets karakteristiske ordlyd med de mange *og*'er: *Og det skete i de dage ... Og alle drog hen ... Og mens de var dér ...*. Der er i den nye oversættelse blevet væsentligt færre *og*'er og *men*'er – måske fordi mange sideordningskonjunktioner (kaldet polysyndese) i dag har et naivistisk præg. Knausgaard peger på, at Knut Hamsun i sin tid benyttede polysyndesen for at gøre sproget mere højtideligt-bibelsk. I en nudansk sammenhæng får det os derimod nok mere til at tænke på barnet, der i legen siger *og så skete der det, og så skete der det ...*. Man finder et (ikke helt nudansk) eksempel hos Tom Kristensen, hvor polysyndesen bruges til at fremhæve noget barnligt og naivistisk: »Og fruén sang en lille, enfoldig vise om en kvinde i en folderig, lavendelblå kjole, og denne kvinde gik bag de røde roser, og hun blev blegere, og roserne blev rødere« (fra

Livets Arabesk). Et andet godt eksempel er Dan Turèlls *Vangede Billeder*, der netop beskriver forfatterens barndom.

Flow som sproglig rettesnor

Som de forskellige begyndelser viser, er der stor betydning gemt i det små, og særligt hebraiskoversætterne har stået for den omfattende opgave at nærlæse hvert enkelt ord og sætning. Mit arbejde som sprogkonsulent har derefter handlet om forståelighed og læsevenlighed for den forudsætningsløse læser. Derfor har jeg i min del af arbejdet med oversættelsen benyttet et andet princip sammen med nærlæsningen, nemlig flow som sproglig rettesnor. Det er vekselvirkningen mellem nærlæsningen og ordvalget på det lokale plan og tekstflowet på det globale plan, der har dannet grundlag for de mange givende diskussioner mellem mig som sproglig konsulent og hebraiskoversætteren – og det er i de diskussioner, vi har fundet og kvalificeret de bedste løsninger.

I arbejdet som sprogkonsulent har flow som sproglig rettesnor betydet, at det er vigtigere, at teksten flyder, driver læseren frem og giver lyst til at læse videre, end at hvert enkelt ord er klart og koncist. Det er altså læseoplevelsen og læseflowet, der er det vigtigste – at man forhåbentlig bliver opslugt af læsningen og måske glemmer tiden. Jeg har fokuseret på, hvordan informationerne er opbygget og adskilt, om der er mange gentagelser, der bremser læseflowet, om der – med retoriker Christina Pontoppidans ord – er informationstomgang, informationstæthed

eller noget derimellem. Her kommer vi ikke uden om et markant stiltræk ved hebraisk poesi, nemlig brugen af parallelismer, hvor et næsten ens indhold gentages. Her et eksempel fra Esajas' Bog 9, 4 fra 1992-oversættelsen: *Hver støvle,/der tramper i larmen,/og kappen,/der er sølet af blod,/skal brændes/og fortæres af ild.* Det kan i vores nudanske ører lyde tungt, som informationstomgang. Jeg har i oversættelsesarbejdet ofte slettet parallelle informationer, hvis der ikke kommer noget nyt til, eller hvis det ikke har haft en klar poetisk funktion. Samme sted hos Esajas lyder derfor i Bibelen 2020: *Soldaternes støvler og deres blodige kapper/bliver smidt på bålet og brændt.*

Flowlæsningen er baseret på en idé om, at læseren skal kunne læse i et vist tempo, og at det er med til at skabe engageret læsning. Hvis læseren bliver nødt til at stoppe for meget op, ødelægger det flowet. Det sker, hvis man støder på mystiske og uforståelige ord, som er vigtige at forstå i sammenhængen. Det kunne være et ord som *nådig*, der for eksempel optræder i Første Mosebog 43, 29: *Gud være dig nådig, min søn!* over for Bibelen 2020: *Jeg håber, Gud vil være god mod dig, min dreng!* – men det sker også, hvis ordene virker for dagligdags, flade eller vulgære og dermed bryder med det, man forventer i Bibelen. For eksempel hedder *spedalskhed* nu *hudsygdom*, fordi forskning har påvist, at den sygdom, der kaldes spedalskhed i Bibelen, ikke er den samme, som vi kalder spedalskhed i dag. *Hudsygdom* lyder dog klinisk,

upoetisk og fladt – men gør sig af samme grund godt i de lange lovtekster med lovparagraffer, som man finder i Tredje Mosebog 13: *Lov om hudsygdom.*

Det er oversættelsens grundvilkår, at det er en fortolkning, hvor blandt andet flow, ordvalg og tradition vejes op imod hinanden. Den samme originaltekst kan tage sig vidt forskelligt ud med vidt forskellige læsemuligheder til følge – som man også ser af den store debat blandt teologer, hebraiskkyndige og mange andre, når en ny bibeloversættelse udgives. Som generalsekretær i Bibelselskabet Birgitte Stoklund Larsen pointerer i sin bog *Når Bibelen oversættes*, er resultatet af en oversættelse netop, at *intet* af originalteksten kommer med. Alt er resultatet af (kvalificerede) valg.

Det mundtlige i det skriftlige

Jeg har, som mange af de andre sprogkonsulenter, i processen med at gøre bibeloversættelsen nudansk arbejdet eksplicit med mundtlighed. Det har været en hjørnesten i projektet, at teksten skal være god at læse op. For Jan Lindhardt er det i bogen *Tale og skrift* en væsentlig pointe, at Luthers oversættelser af Bibelen i høj grad er mundtlige, netop fordi de ikke var målrettet lærde. Det er en ny ting, at vi læser »indenad«, uden lyd. Helt op i 1800-tallet var læsning en lydlig manifestation i oplæsning. Vi sproglige konsulenter har i mange tilfælde læst teksterne op for os selv og brugt det som indikator for, om teksten har flow. Hvis der er problemer med rytmen, eller hvis noget er uklart, bliver det ty-

deligt i oplæsningen. Det er svært at sætte lyd på komplicerede sætningsstrukturer, og heldigvis bliver det smukke også endnu smukkere i oplæsningen. Oplæsning – læsning med munden og ørerne – er altså en god måde at tjekke flow, klarhed og poetiske virkemidler på. Så kan man bagefter fokusere mere på indenadslæsningen med øjnene, for teksten skal selvfølgelig egne sig til begge dele.

Det at fokusere på mundtligheden i oversættelsen tilgodeser yderligere et nærhedsprincip, som er en overordnet rettesnor for oversættelsesarbejdet: Teksten skal gøres nær for læseren ved at være umiddelbart tilgængelig. Gennem mundtligheden udvisker man den distance, der kan være mellem sprog og læser. Det skyldes både, at sproget ligner det sprog, læseren taler, og at teksten gennem mundtlighedens principper ikke bliver knudret og kompliceret.

For det er det, det hele handler om. Det er nærheden, som jeg og de mange andre sprogkonsulenter og hebraiskoversættere har forsøgt at skabe igen – nem det store kollektive arbejde, oversættelsen har været. Ønsket er at gøre Bibelen tilgængelig og teksten nær for de mange læsere, der ikke har en fast plads på kirkebænkene – dem, der i stedet befinder sig i hjemmet, på gaden, på torvet – så de kan forstå de svært tilgængelige tekster, både i det store og i det små. Og skulle de komme i flow, mens de læser, så gør det bestemt heller ikke noget.

Louise Fischer-Nielsen,
cand.mag. i retorik,
sprogkonsulent for Bibelselskabet,
forfatter til en grundbog om oplæsning,
selvstændig i Taleværkstedet
og ekstern lektor på Retorik på
Københavns Universitet

Illustration: Iben Gjesium.

Sprogviden: italiensk

1. Hvad hedder sportsgrenen fodbold på italiensk?
2. Hvad betyder det italienske ord *lago*?
3. Hvad er det gængse svar på *Grazie!*?
4. Hvad betyder *Il treno arriva in ritardo*?
5. Hvad er det ældre danske navn for Firenze?
6. Hvad hedder Italiens hovedstad på italiensk?
7. Hvilket oprindeligt bevinget ord gemmer sig bag programtitlen *Se Hundested og gø*?
8. Hvad betyder *uomo* på italiensk?
9. Hvad betyder navnet på den italienske plads *Campo de' Fiori*?
10. Hvilken funktion har suffikset *-ino* i ord som *panino* »sandwich«?
11. Hvad betyder præpositionen *da* i restaurantnavne som *Da Claudio*?
12. Hvad er betydningen bag Mussolinis titel *Il Duce*?
13. Hvad hedder »tunge« på italiensk?
14. Hvad står akronymet *FIAT* for?
15. Hvilket kendt værk begynder således: *Nel mezzo del cammin di nostra vita* (»I midten af vor bane gennem livet«)?

Tak til Lene Rotne for hjælp til quizzen.

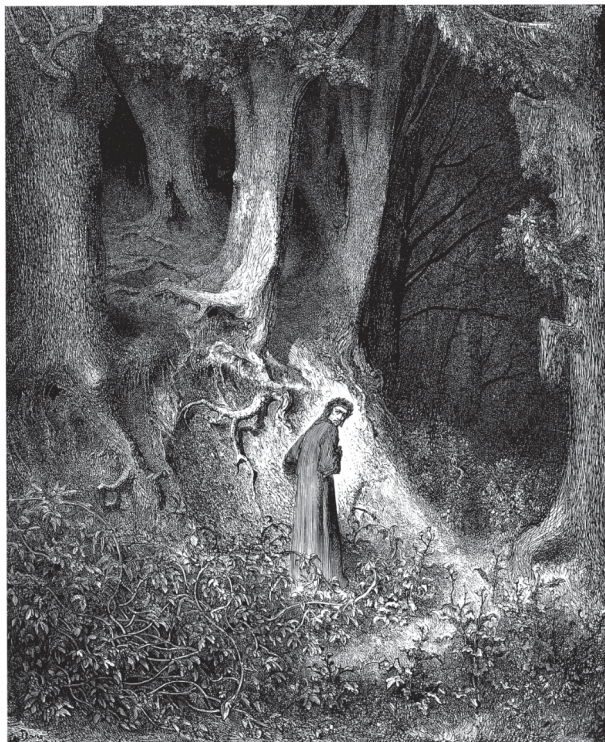

Illustration: Gustave Doré.
Wikimedia Commons.